

[דף סיכום בחינה](#)

מזהה בחינה: 001000257531 מזהה סטודנט: 231642

שם קורס: צלם אלוקים בהלכה ובהגות היהודית

מספר שאלה	הערה	ניקוד מירבי	ציון
1		20.00	17.00
2		20.00	14.00
3	תשובה יפה!	20.00	20.00
4		20.00	
5		20.00	18.00
6		20.00	
7	תשובה יפה	20.00	20.00

ציון בחינה סופי : 89.00

הבחינה הבדוקה בעמודים הבאים

הפקולטה למשפטים אוניברסיטת בר אילן

שאלון בחינה בקורס: צלם אלוהים בהגות ובהלכה היהודית (99-928-01)

מרצה: פרופ' יאיר לורברבוים

מועד א – 13.7.22

שעת הבחינה: 12:30

משך הבחינה: שעתיים (120 דקות)

הוראות

- במבחן שלפניך שבע שאלות, מהן יש לענות על חמש בלבד.
- ניקוד: לכל שאלה 20 נקודות.
- אין לחרוג מ-750 מילים לכל שאלה (המערכת לא מאפשרת חריגה מעבר ל-750 מילים).
- משך הבחינה – שעתיים (120 דקות).
- הבחינה היא ללא חומרי עזר (בחינה ב"חומר סגור"). לבד מתנ"כים (לבחינה מצורף קובץ מקורות).
- מומלץ להבין היטב את השאלות בטרם תפנו להשיב עליהן. תשובה טובה נבחנת לא רק בנקודות ובטענות הרלוונטיות המועלות בה אלא גם בהימנעות מלהכביר נקודות לא רלוונטיות.
- תלמידים שקיבלו אישור מהרשות הרלוונטית באוניברסיטה (והם בלבד) רשאים לענות על השאלות בכתב יד, ואחר כך לסרוק את התשובות למערכת.
- בהצלחה!

השאלות

(א) זהו מאמרו של רב נחמן. מאמר זה נאמץ בנוגע לשאלה הגמרא- מדוע את מיתת השריפה מבצעים באופן של שריפה פנימית ולא שריפה חיצונית. עונה רב נחמן כי רוצים שהוא ימות יפה, כלומר, שגופו לא יפגע. מאמר זה מבטא את העיקרון, שיש להתייחס באופן מוסרי ("ואהבת לרעך כמוך"), אפילו לאחר המוות כלפי הנידונים למוות במיתות בית דין. התנהגות מוברית היא כלפי כל האנשים ולא רק כלפי אלה שלא חטאו. לכן, יש לנסות ולמנוע את פגיעה בגוף המומתים ככל האפשר וזה הכוונה במילים "ברור לו מיתה יפה". כלומר, המאמר מבטא את הרעיון של בריאת כל האדם באשר הוא האדם כצלם אלוקים, האדם הוא ייצוג של האל והמשכו ולכן נמנע מפלגוע בגוף.

חסר כי לדעתם של התנאים מיתה יפה מתפרשת בכל מיני מישורים. סבל מופחת, מניעת פגיעה בגוף, וגם במישור של מניעת השפלה. (ב) הרעיון זה מבטא באופן שבו מבצעים את מיתות בית הדין למעט במיתת ההרג. אנו רואים שבכל אחת מן המיתות למעט ההרג, מנסים שלא לפגוע כמעט בגוף המומת.

שריפה: מבצעים שריפה פנימית ולא שריפה חיצונית ובכך נמנע מבחינה חיצונית נשמה.

חנק: אציון, שמיתה זו היא גם השלב המכין במיתת השריפה ושם חונקים את הנידון למוות ועושים זאת כאשר יש חבל שמצדו הפנימי לא פוגע בצוואר המומת. מבין כל המיתות היא המיתה שפוגעת הכי פחות בגוף. מיתה זו היא המיתה השיוויונית לפי חכמים.

סקילה: יש 3 שלבים. ראשית, העד הראשון דוחף את הנאשם מבית הסקילה שהוא בגובה 3 קומות (כולל קומת האדם) מהסיבה שלא רוצים שהגוף יפגע, ומאידך הנאשם ימות מייד. במידה והנאשם לא מת, אז העד השני לוקח אבן ומכה אותו על ליבו, גם זאת כדי להימנע ככל האפשר מלפגוע בגוף. במידה והוא לא מת אז כל העם סוקלים אותו באבנים. צוין במקורות התלמודים, כי מעולם לא הגיעו לשלב השלישי. בעצם חכמים בדחיפת הנאשם מבית הסקילה ובנתינת אבן על הלב מנעו פגיעה ממשית בגוף המומת בכך שמנעו שיתוף של כל הקהילה כולה בסקילה וככה בררו לנאשם מיתה יפה.

חסר כי בהרג העקרון מופיע בחסינת הסבל

א) תפיסת צלם כנוכחות סוברת, כי האדם הינו אקסנטציה של האל, כלומר, הגוף הגשמי של האדם, הוא המשך של האל והוא "בשר מבשרו" (כמובן על דרך ההשאלה) של האל. הגוף עצמו הוא ייצוג של האל בעולם. נוכחות של האל בעולם 2 דוגמאות: **חסר הסבר על התפיסה האנתרופומורפית של תפיסת הצלם כנוכחות**

1) באבות דרבי נתן מסופר על הלל הזקן שהיה מכון כל מעשיו לשם שמיים, וכל פעם שהיה עושה פעולה שגרתית כמו הליכה לבית המרחץ או לשירותים, הוא היה אומר כי הוא הולך לקיים מצווה. מפה ניתן לראות כי תחזוק הגוף הינו תחזוק צלם האלוקים. הגוף נתפס כדבר אלוקי. **הוא אומר בפירוש שמדובר באיקונין של האל**

2) בתוספתא ביבמות מסופר על ר' עקיבא שהיה לומד מן הפסוק "שופך דם האדם באדם דמו ישפך..." כי בצלם לאוקים עשה את האדם", כי עבירת הרצח היא בעצם ביטול הדמות. כלומר, שאני רוצח בן אדם, כלומר מבטל את הגוף לחלוטין ופוגע באל. אציין, שביחד עם דבריו ביחס לעונש המוות (שאילו הם היו בסנהדרין לא היה נהרג אדם מעולם), הרי שניתן ללמוד בעקיפין, כי מה שעומד בבסיס התנגד לעונש המוות הינו כי מיתות בית הדין פוגעים ברעיון של צלם כנוכחות.

ב) הרמב"ם היה שולל לגמרי את התפיסה. התפיסה של צלם כנוכחות היא תפיסה מגשימה, היא אומרת שהגוף הוא צלם אלוקים, האלוקים נוכח דברים הארציים, לדעת הרמב"ם ניתן לדמות לאל רק את ההשגה השכלית של האדם, אסור להגשים בשום אופן את האל, יש להתייחס אליו תמיד באופן מופשט.

חסר הצגת היחס של הרמב"ם לתפיסה - שולל תיאופומורפיזם ואנתרופומורפיזם ושולל את תפיסת הצלם כנוכחות. הרמבם סבור שהצלם באדם הוא השכל בפועל.

14

(2)

קללת אלוקים תלוי נאמר ביחס לדין תלייה במשנה. יש 3 פירושים ל"קללת האלוקים תלוי":

הראשונה, האדם קילל את האל. נציין, שיש מחלוקת בין ר' אליעזר לחכמים מי נידון לתלייה (עונש נוסף). לדעת ר' אליעזר, כל הנסקל, ולדעת חכמים רק מגדף ועובד עבודה זרה.

שנית, בגלל שהאדם קילל, האל קילל אותו חזרה ומעניש את האדם ומצווה לתלותו.

שלישית, האל מתקלל, בגלל שהאדם תלוי וביזיון וסבל לאלוקים ולכן האל מצווה להוריד אותו.

הקשר בין 3 הפירושים נעוץ ב-2 אמירות של ר' מאיר שאקשר אותם באמעות הנאמר בשמות רבה ב' ה'.

במשנה בסנהדרין פרק ו' משנה ד', ר' מאיר אומר שהפירוש של קללת אלוקים הינו "קלני מראשי קלני מזרועי". הגמרא מפרשת את הביטוי שלא "כבד" לו (או לא קל) כאשר האדם נתלה, כלומר האל סובל שאדם נתלה. מאמר נוסף של ר' מאיר הינו משל האחים התאומים שנאמר בבבלי בסנהדרין דף מ"ו עמוד ב' ומובא באופן דומה גם בתוספתא. שם ר' מאיר אומר משל, יש 2 אחים תאומים שאחד מלך והשני הוא גנב, המלך מצווה לתפוס את תלולת את הגנב ולאחר שהאנשים חושבים שהמלך תלוי בגלל שהגנב הוא אחיו התאום, המלך מצווה להורידו. ניתן הבין כי השודד פה הוא האדם והמלך הוא האל. המדרש של "יונתי תמתי" מחבר את 2 האימרות של ר' מאיר וממנו ניתן להבין את הקשר של הפירושים. המדרש אומר שבגלל שהאל הוא תאום של ההאדם (משל התאומים), הרי שאחד סובל השני גם סובל ומכאן מובן מדוע האל סובל ואומר "קלני מראשי קלני מזרועי". כלומר, אנו מבינים את הטעם של תלייה-לא תלייה ואת הקשר לכל הפירושים, האדם קילל ולכן האל מצווה לתלותו על העץ, ובכך האל מקלל אותו ולאחר שהוא תולה אותו והא מרגיש את סבלו ולכן ישר מורידים את האם מן העץ.

תשובה יפה!

(א) ישנם מספר הבדלים בין הרמב"ם לחז"ל:

באופן התיאולוגי (אומרים משהו על האל): הרמב"ם שולל כל הגשמה של האל ויש להתייחס לאל באופן מופשט ואילו חכמים ייחסו לאל תכונות (אנתרופומורפיות). כמו כן, הרמב"ם שולל תיאורגיה, אדם לא משפיע על האל, האל הוא השכל הפועל ואילו האדם יכול לזכות רק בשכל הנקנה, לעומת זאת חכמים, אמרו שהאדם יכול להשפיע על האל.

באופן אנתרופולוגי (אומרים משהו על מהות האדם): לפי הרמב"ם, אדם אמור להתמזג עם המלאך ואילו לדעת חכמים לאדם יש קיום עצמי לבד. כמו כן, לפי הרמב"ם צריך לעמול כל חייו כדי להגיע להיות צלם אלוקים, לעומת זאת חכמים סברו שאין צורך לעמול על כך, עצם היות האדם בעולם הופכת אותו לצלם אלוקים. יתרה מכך, לפי הרמב"ם לא כולם יגיעו לדרגה של צלם אלוקים, אלו רק יחידי סגולה. לעומת זאת, חכמים סברו כי כל אדם באשר הוא אדם מגיע למדרגה של צלם לאלוקים.

תיאוריה של ייצוג: כאשר הרמב"ם מדבר על צלם אלוקים ושההשגה השכלית היא המשותף בין האל לאדם, הוא לא באמת מדבר על האל אלא על המלאכים. לעומת זאת, לפי חכמים מדובר פה ממש על האל.

(ב) מכך שחכמים סוברים כי כל אדם הוא צלם אלוקים, הרי שהם נמנעו מלפגוע בגוף הנאשם ויתרה מכך ניסו ככל האפשר לזכות את הנידון, כלומר ההליך הפלילי נבנה בצורה כזו שכל מטרותו הוא זיכוי הנידון ולא מציאת האשם, ניתן לראות זאת מאופן בו חוקרים את העדים, האם ראוי טריפה או שלם, בודקים אותם ממש בציציות. לעומת זאת, לפי הרמב"ם, ההליך הפלילי מטרותו הוא לחפש את הנאשם ולשם זאת הנאשם החף מפשע. לדעתו, אותם יחידי סגולה שהגיעו למדרגת צלם אלוקים, הרי שהם ששכלם יוביל כך שהם לעולם לא יצטרכו לדון אותם למיתה, הם ישגיחו על עצמם שהדבר לא יקרה. כל עוד האדם לא הגיע לרמת צלם האלקים, הרי שאותו אדם לא נחשב בן אדם לפי הרמב"ם ואין שום בעיה להורגו ככל וימצא אשם לפי ההליך הפלילי. כלומר, לעולם לא תהיה פגיעה בצלם לאלוקים. אציין, שעדיין לפי הרמב"ם על הסנהדרין לנהוג במתינות בעת ההליך הפלילי.

היה מום להזכיר גם את התפיסה של הרמב"ם לגבי כוחו של המלך להוציא להורג ולתלות

18

(5)

המאמר נאמר על ידי רבי עורך המשנה. הכוונה בדבריו שכמו שהאל הורג אנשים (לא כתוצאה מזקנה), הוא לא פוגע בגופם, כך מיתות בית הדין צריכות להיות באופן כזה שלא ישאירו רושם על הגוף ויפגעו כמה שפחות בגוף הנאשם. אבקש לציין, כי מאמר זה של רבי מציג 2 דברים חשובים. ראשית, לא נאמר בשום מקום במקרא כי האל הורג באופן שאין רושם על הגוף. שנית, הוא מכליל את הכלל על כל מיתות בית הדין.

מאמר זה מתקשר לסקילה בכך שאנו מנסים ככל האפשר מלבצע את הסקילה הרגילה שכל העם רוגם את הנאשם. חכמים קבעו 3 שלבים. ראשית, העד הראשון דוחף את הנאשם מבית הסקילה שהוא בגובה 3 קומות (כולל קומת האדם) מהסיבה שלא רוצים שהגוף יפגע וכך הגוף מבחינה חיצונית לא ייזק, ומאידך הנאשם ימות מייד בלי סבל. במידה והנאשם לא מת, אז העד השני לוקח אבן ומכה אותו על ליבו, גם פה רוצים להימנע מלפגוע בגוף מבחינה חיצונית ככל האפשר שכן המטרה היא להגיע לביצוע הסקילה הרגילה. במידה והנאשם לא מת אז כל העם סוקלים אותו באבנים. אציין שבמקורות התלמודים, כי מעולם לא הגעו לשלב השלישי. כלומר, 2 השלבים הראשונים מיישמים את הכלל של מיתה שאין בה רושם. שמשאיר רושם על הגוף. כלומר, 2 השלבים הראשונים מיישמים את הכלל של מיתה שאין בה רושם.

תשובה יפה